

Vanha tekijä jälleen rantarosvojen jäljillä

Yrjö Kaukiainen:

Aarrelaivat ja harhatulet. Turunmaan ulkosaaristo 1700-luvulla. SKS 2018. 151 s. + 16 sivun kartta- ja kuvaliite. ISBN 978-952-2229-82-3.

Suomen merihistorioitsijoiden nestori Yrjö Kaukiainen on palannut tarujen ja toden välimaastoon, kuten tutkimuksessaan *Laiva Toivo, Oulu* (SKS 1998). Laiva Toivon lähtökohdista oli merimieslaulu, jossa oli perusteellisesti häväistetty Toivo-laivan kapteeni, joka oli tehnyt miehistön olot tukalaksi. Kaukiaisien kirja päättyi vähemmän synkään arvioon laivan miehistön oloista. Nyt Kaukiaisien tutkimuskohteena on rantarosvous, jota hän on tarkastellut jo aikaisemmin teoksessa *Rantarosvojen saaristo* (SKS 2005). Silloin tutkijan katse kohdistui itäisen Suomenlahden hylkytavarain, merentuoman ja haaksirikoutuneista aluksista anastetun lastin kätkemiseen ja kaappaamiseen.

Yrjö Kaukiainen on ottanut kiehtovasti lähtökohdaksi synkän perimätiedon rantarosvojen murhatöistä, jotka omalla aikanaan tunnettu suomenruotsalainen runoilija Arvid Mörne (1876–1946) on tallentanut ensimmäiseen romaaniinsa *Inför havets anlete* (suom. Meren kasvojen edessä). Kaukiainen toimii teoksessa skeptisenä faktan tarkastajana, joka tuntee monipuolisesti kirjallisuutta, kansanperinteentutkimusta, meriarkeologiaa ja relevanttia historiantutkimusta. Kyse ei ole kuitenkaan kriittisestä esseestä vaan alkuperäislähteisiin tukeutuvasta mikrohistoriallisesta tutkimuksesta.

Lukija saa pikakurssin saaristolaisien elämästä, heidän elinkeinoistaan, ulkosaariston väestöhistoriasta ja haaksirikkojen jakautumisesta Suomen rannikoille. Maanviljelys ei elättänyt saaristolaisia, joten kalastus oli tärkeä elinkeino ulkosaaristolaisille. Väestön vähittelen kasvaessa myös uloimpia saaria asutettiin. Meren tuomat hylkypuut, niiden rautaosat ja muu toivat lisävaurautta karuilla saarilla asujille.

Kaukiainen kuvaa pätevästi Borstön ja Trunsön asutuksen historiaa ja yleisemminkin sukujen yhteen kietoutumisen avioliittojen kautta ulkosaaristossa. Perunkirjojen kautta käy ilmi kasvava vauraus, jonka karttumista on saattanut vauhdittaa silloisen lainsäädännön harmaalla vyöhykkeellä toimiminen.

Kaukiainen osoittaa vakuuttavasti, että Turunmaan saaristossa oli kovin harvoin haaksirikkoja eikä sieltä sen vuoksi ole löytynyt kovin monia hylkyjä. Pelastuskompaniialla ja rantarosvoilla oli heikot ansaintamahdollisuudet 1700-luvun lopulla tässä osassa Suomen rannikkoa.

Merihätään joutuneiden murhista ei löydy näyttöä, mutta kiehtovia kummitustarinoita on jäänyt kansan-

perinteeseen. Toisinaan merihätään joutuneen aluksen miehistö pelastui ja pääsi Turkuun. Toisten haaksirikoon joutuneiden merenkulkijoiden osa oli karumpi. Suurin osa havereista tapahtui syysmyrskyissä, kun ilma ja vesi olivat kylmenneet. Silloin hypotermia johti pikaiseen kuolemaan, vaikka olisi onnistuttu pelastautumaan luodolle tai asumattomalle saarelle.

Rantarosvojen saaristo -kirjassa Kaukiaisien keskeisenä lähteenä olivat oikeudenkäyntiaineistot. Rantarosvot olivat itäisellä Suomenlahdella jääneet kiinni ja joutuneet tuomiolle. Turunmaan ulkosaariston asukkaiden rantarosvouksista puolestaan ei ole merkintöjä tuomiokirjoissa. Kaukiainen päätelee, että osa Trunsön talollisen vauraudesta täytyi olla peräisin muustakin kuin silakan myynnistä. Mistä hylystä tämä vauraus oli peräisin ja oliko tapahtunut rikos, jää arvailujen varaan.

Tämä pieni kirjanen soveltuu mielestäni pääsykoe- ja opintojen alkuvaiheen johdantokirjaksi historian oppiaineisiin. Siinä on merihistoriaa, perimätietoa, väestöhistoriaa, taloushistoriaa ja hallintohistoriaa tiiviissä paketissa. Samalla esitellään kuin ohimennen historiantutkimuksen metodioppia ja historiantutkimuksen kytkeytymistä muihin tieteen aloihin. Monipuolisen aineiston syvälinen hallinta tuo esitystapaan kepeyttä, joka tekee lukukokemuksesta miellyttävän.

Tutkimuksen pääotsikko on yleensä sen tulosten tiivistelmä ja kiteytys. Tässä teoksessa ei näin ole. Kaukaisen tutkimuksen mukaan Turunmaan saaristossa ei 1700-luvulla ollut harhatulia eikä aarrelaivoja. Ei ainkaan sellaisia aarrelaivoja, joista saaristolaiset olisivat saaneet satumaisia rikkauksia.

Tapio Bergholm, dosentti
Itä-Suomen yliopisto